

mijn oude dorp, zou ik het een jammerlijke zaak vinden als het jaar 1998 zou verstrijken zonder ook maar een enkele terugblik op het historische jaar 1198. Vandaar dat de gedachte rees om van deze heuglijke gebeurtenis in dat jaar de wete te doen

aan de lezers van *De Wete*. Daarom dit verhaal. Het is verre van volledig, maar dat is in een artikeltje als dit niet mogelijk.

W. Aarnouts

Honderd jaar Kaljouw Oud papier

'Kaljouw Oud papier': voor Abeelenaars, Souburgers en ook voor de rest van Walcheren geen onbekend begrip. Regelmatig rijden de containerwagens met oud papier door straten en wegen van Walcheren. Het is een bedrijf dat al vele jaren bestaat en thans een mijlpaal heeft bereikt: het honderdjarig bestaan.

De precieze datum van oprichting heb ik niet kunnen achterhalen, maar het zal rond het jaar 1897 zijn geweest dat de grootvader van de huidige eigenaar is begonnen met een handeltje in vodden en oud ijzer en dergelijke. Het was Jan Kaljouw, geboren in 1863 in Grijskerke en wonende te Oost-Souburg op de Grote Abeele. Hij is mijn grootvader en ik ben naar hem vernoemd. De huidige eigenaar, Wim, is mijn broer.

Het feit dat mijn grootvader honderd jaar geleden met zijn bedrijfje is begonnen, heb ik achterhaald aan de hand van twee aangiften van de geboorte van zijn kinderen. In de geboorteakte van zijn dochter Sara, geboren in de gemeente Oost- en West-Souburg op 7 februari 1896, staat hij ingeschreven als werkmán, terwijl hij in de akte

van een volgend kind in september 1897 en de akten van zijn volgende kinderen werd ingeschreven als voddenkoopman. Dus kunnen we zeker aannemen dat hij rond het jaar 1897 begonnen is als kleine zelfstandige.

Heel klein is het begonnen. Met een hondenkar ging Kaljouw de deuren langs om vodden en oude metalen, zoals ijzer, koper, lood en zink op te kopen. In verband met zijn gezondheidstoestand was hij er min of meer toe genoodzaakt. Als gevolg van een ernstige maagbloeding kon hij het vrij zware beroep van spoorwegarbeider niet langer meer uitoefenen. Volgens familieoverlevering schijnt het vooral op aandringen van zijn vrouw geweest te zijn dat hij met het zware werk is gestopt en als voddenkoopman langs de straten ging trekken. Dokter Huisman (zijn huisarts) zou hem nog aan geld geholpen hebben om een kar en een hond te kopen, want het gezin was heel arm.

In het begin zal grootvader voornamelijk in Oost- en West-Souburg en de omliggende dorpen 'gelopen' hebben. Later breidde zijn werkterrein zich uit tot bijna alle dorpen

van Walcheren, tot in Westkapelle toe. Met een flink span honden voor de kar konden er toen ook al behoorlijke afstanden afgelegd worden. De honden konden, mits de kar – een licht tweewielig wagentje – niet te zwaar beladen was, nog een flinke snelheid bereiken. Op het eind van de rit snakten ze dan wel naar adem en hingen hun

lange tongen ver uit hun bek. Voor een reis naar bijvoorbeeld Westkapelle moest Jan Kaljouw 's morgens al vroeg op pad en was het in de wintermaanden al donker eer hij thuis was.

's Avonds moest de kar nog leeggehaald, en indien mogelijk de boel nog gesorteerd worden. De vodden werden gesorteerd op

Het gezin van Jan Kaljouw en Johanna Besuijen voor hun huis op Groot Abeele. Het kleine mannetje uiterst rechts is Jan Kaljouw junior.

De andere kinderen zijn: staande (van links naar rechts) Johanna (Wanne), Mattheüs (Teeuw), Leuntje (Leu), David, Sara (Saartje), Abraham (Bram), zittend: Janna, Margaretha (Grie) en Willem.

De foto is waarschijnlijk gemaakt ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van het gezinshoofd op 17 september 1913. David is vele jaren groenteboer geweest in Middelburg (omgeving het Zand) en Teeuw veehandelaar in Grijskerke.

wolgebreed (wat het meeste opbracht), katoen, laken en dergelijke en ook nog het goenje (jutezakken) wat het laagst genoteerd stond.

Van de metalen werden geel- en roodkoper, lood en zink apart gehouden. Oud ijzer had wel vier soorten, namelijk gietijzer, zwaar ijzer (balken en dergelijke), middelzwaar en schroot.

Op geregelde tijden, als de prijzen acceptabel waren, werden de spullen weer opgeladen en naar een groothandelaar gebracht. Meestal was dat de firma Polak die haar pakhuizen had aan de Oude

Werfstraat (bij de Loskade) te Middelburg. Voor het 'vodden pakken' was een speciale manier bedacht, waar wij als schooljongens later ook wel eens bij mochten helpen. Op de begane grond werd een zak aan vier touwen opgehangen aan een lage zolder. Door een opening in de zolder, waarop de vodden lagen, werden ze ver-

Geitenslachter

Naast het beroep van handelaar had Kaljouw ook nog een heel ander beroep, namelijk het slachten van beesten, voornamelijk geiten en konijnen. Geiten waren in die tijd de koeien van de arbeider. Op het platteland had bijna iedere arbeider wel een of meerdere geiten in een schuur-

volgens in de zak gegooid en aangestamp. Dat aanstampen gebeurde door een man of jongen die af en toe in de zak ging staan en door flink op de vodden te gaan springen de zak als het ware volperste. Als jongens vonden wij dat best een leuk werkje, maar het was nogal stoffig boven die zak. Door het aanstampen kreeg je een hoop stof in je gezicht, zodat het soms bijna om te stikken was. Stofmaskers kende men toen nog niet en ik herinner me nog dat ik er daardoor een hekel aan kreeg.

Groot Abeele, waar vier generaties Kaljouw hebben gewoond en nog wonen. Het hoge huis (midden) is Huize Abeele, waar de familie omstreeks 1929 nog heeft gewoond en waar de auteur van dit artikel is geboren.

tje staan, die voornamelijk voor de melk gehouden werden. Als ze oud werden of ziekelijk waren, werden ze geslacht en werd het vlees voor consumptie gebruikt. Het vlees had evenwel een wrange en sterke smaak en was daardoor niet zo lekker.

Door steeds jonge geitjes te kweken bleef

J. Kaljouw met zijn hondenkar bij het pakhuis van de firma Polak in de Oude Werfstraat te Middelburg. De 'gepakte' voden liggen hoog opgestapeld op de kar. Deze foto komt voor in het tijdschrift 'Ons Zeeland' van 27 mei 1932 (p. 1488). (Reproductie Zeeuws Documentatiecentrum)

De Wete jaargang 27 nummer 1 (januari 1998) / Heemkundige Kring Walcheren (www.hkwalcheren.nl)

de veestapel op peil of werd die nog uitgebreid. De kleine bokjes hadden niet veel waarde omdat ze later toch geen melk opleverden. Ze werden dan ook al na enkele dagen of weken geslacht en opgegeten, als er tenminste al een beetje vlees aanzat. Doordat het vachtje nog wat geld opleverde, werden ze vooral in het voorjaar bij tientallen geslacht.

Rond de kerstdagen werden toentertijd ook veel konijnen geslacht.

Oud papier werd toen nog niet opgehaald. Er zal ook nog niet zoveel geweest zijn als tegenwoordig, en bovendien werden oude kranten gebruikt om de kachel mee aan te maken of in keurige rechthoekige stukjes geknipt en gebruikt als toiletpapier.

Een karig bestaan

Dat een en ander voor grootvader, die een gezin met tien kinderen moest onderhouden, maar een karig bestaan opgeleverd heeft zal voor iedereen duidelijk zijn. Maar hij had in ieder geval werk en een klein inkomen. Bij de arbeiders was het meestal ook maar armoedig gesteld.

In het begin heeft het gezin veel armoede geleden, maar later kreeg het het toch iets beter en kon er zelfs nog een stukje land gekocht worden voor eigen gebruik. Vele jaren heeft mijn grootvader het volgehouden. Omstreeks 1934 deed hij het bedrijfje over aan zijn jongste zoon, Jan (mijn vader dus), geboren in 1904 te Oost- en West-Souburg. Grootvader hertrouwde in 1934, op zeventigjarige leeftijd, met Maria Wisse en is in haar huisje gaan wonen op de Nieuwe Vlissingeweg bij de Nieuwe Abeele.

Hij is ook zo'n vijftig jaar ouderling geweest van de Gereformeerde Gemeente in Middelburg (Segeersstraatkerk). Een

merkwaardige combinatie, vodenboer en ouderling, die heel zeldzaam geweest zal zijn. Hij diende samen met Cornelis van den Bosse, de grootvader van mijn vrouw, en met Piet Baaijens van Kleverskerke. Het waren toen vooral bij de Gereformeerde Gemeenten eenvoudige mensen, meestal boeren of kleine middenstanders. Op het laatst van zijn ambtstijd ging hij nog elke zondag naar Oostburg, om daar bij een afdeling van de Gereformeerde Gemeente van Middelburg te gaan 'preek-lezen'.

De tweede generatie

Jan Kaljouw junior was al sinds 1926, het jaar waarin hij trouwde met Wilhelmina van Belzen, bij zijn vader in de zaak werkzaam. Voorheen had hij gewerkt als landarbeider bij diverse landbouwers op Walcheren.

Nadat zijn vader verhuisd was, ging hij bij de zaak wonen op Groot Abeele 2. Hoewel het de eerste jaren ook geen vetpot geweest zal zijn, ging het langzamerhand toch wat beter, onder meer omdat de oorlogsindustrie op gang begon te komen en er daardoor een stijgende vraag naar grondstoffen kwam.

Hij kon het zich al veroorloven om, toen de trekhonden oud begonnen te worden, een paard en wagen aan te schaffen. Het was weliswaar maar een oud wagentje en een klein paardje, maar de pony, die de naam Marie kreeg, was een taai beestje dat hem wel twintig jaar trouw gediend heeft. In al die jaren hebben ze samen vele duizenden kilometers over de Walcherse wegen afgelegd, waarbij het trouwe dier bij mijn weten nooit ziek is geweest. Verscheidene gemeenten werden regelmatig bezocht, vooral Souburg, Koudekerke, Biggekerke,

Ritthem, Nieuw- en Sint Joosland, Grijskerke, Sint Laurens en Serooskerke. Oost- en West-Souburg kregen elke week wel een beurt, de andere gemeenten ongeveer een keer per maand. Toen na de oorlog Oost-Souburg enorm uitbreidde, werd het bezoek aan andere gemeenten wat minder.

Konijnenvellen

Ook het slachten van kleine geitjes en konijnen behoorde tot het beroep van vader. Dit was voornamelijk voor de vellen. Daarbij kocht hij vooral in de oorlogsjaren, rond Kerst en Nieuwjaar, veel konijnenvellen. De vellen werden op een soort vork van ijzerdraad gestoken en in de schuur te drogen gehangen. Soms hingen er wel een paar honderd.

In de jaren dertig gaf het slachten van die geitjes wel eens moeilijkheden met de plaatselijke politie. Ook in die tijd waren er al grote voedseloverschotten en op bevel van hogerhand moest al het voedsel dat te veel op de markt kwam, vernietigd worden. Grote partijen vlees, groenten en dergelijke werden soms vernietigd door er petroleum over te gieten en daarna te begraven. Ook het vlees van jonge geitjes viel onder die maatregel, althans bij handelaren, en mocht niet geconsumeerd worden. Daar Kaljouw nogal eens van die geitjes opkocht en thuis slachtte, werd dat opgemerkt door een van de plaatselijke politieagenten. Hij heette Van de Velde, maar had de bijnaam Poesje, een echte dienstklopper, die verre van gemakkelijk was. Deze vermoedde dat er bij Kaljouw wel eens met de wettelijke bepalingen werd gesjoemeld en hij had daarover al eens een waarschuwing aan het adres van mijn vader gegeven. Poesje deed zijn bijnaam alle eer aan en probeerde vader te verballi-

seren. Hij ging daarbij zo ver dat hij mij, toen ik een jaar of acht was, onderweg naar school aanhield om te vragen of we thuis wel eens van die geitjes opaten. Een vergeefse poging natuurlijk, want hoewel ik wist dat er wel eens een geitje opgegeten werd, kon die smerige Poesje begrijpen dat ik mijn vader nooit verraden zou. Het is hem ook nooit gelukt een proces-verbaal te maken, waar overigens ook moeilijk bewijsmateriaal voor te leveren geweest zal zijn.

Imago

Ook in de oorlogsjaren bleef de vraag naar oude materialen vrij goed, wat de prijsvorming en uiteraard de winst gunstig beïnvloed zal hebben. Door middel van onder meer advertentieblaadjes werd het imago van voddendoer opgekrikt. Er kwam zelfs een soort bedrijfsvereniging met een eigen vakblad. Het lidmaatschap was voor alle handelaren in Nederland verplicht. De vereniging kreeg een mooie naam, die luidde ongeveer: 'Bedrijfsvereniging voor oude materialen en afvalstoffen'.

Toen na de oorlog half Europa in puin lag of anderszins beschadigd was en er aan van alles gebrek was, steeg de vraag naar oud materiaal nog harder, met als logisch gevolg dat ook de prijzen stegen, vooral die van metalen. Toen na enkele jaren ook nog de oorlog in Korea uitbrak, stegen de prijzen van metalen tot ongekende hoogte. Voor rood- en geelkoper werd toentertijd al drie à vier gulden per kilo betaald. In een later stadium begon het oud papier ook waarde te krijgen. Papier nam overigens veel ruimte in beslag en leverde maar weinig kilo's op.

Doordat Souburg ook steeds meer uitbreidde, kwam er steeds meer afval van

het dorp naar de Abeele. De meeste mensen gaven ook de voorkeur aan Kaljouw als handelaar. Van die andere handelaars moesten ze niets hebben; die waren niet te vertrouwen. Soms gaven ze maar een kwartje voor een grote zak vodden. Het oud papier kwam voornamelijk van de Souburgse winkeliers. Veel kartonnen dozen en dergelijke, die platgetrapt werden en bovenop de andere spullen op de wagen geladen werden. Zo kon men Kaljouw verscheidene keren per week met afgeladen wagens door Souburg zien rijden. Dat liep natuurlijk in de gaten en al spoedig gingen er geruchten dat Kaljouw wel veel moest verdienen aan die handel. Men beweerde zelfs dat hij, samen met dokter Bloos, tot de rijkste mensen van het dorp behoorde. De roddel was afkomstig van gemeentewerklieden; die kletsten nogal.

Nog tot in de jaren tachtig werden zijn nakomelingen als zodanig aangemerkt, zij het in mindere mate misschien. Meermaalen ben ik in die richting aangesproken, al dan niet serieus bedoeld.

Dat vader goede zaken deed, daar hoefde niet aan getwijfeld te worden, maar er kan ook vastgesteld worden dat hij het geld goed kon laten rollen. Allereerst had hij zes opgroeiende kinderen. Verder heeft hij zijn huis en schuur moeten kopen. Hij had ook altijd nog een voorliefde voor het agrarische bedrijf. Voor de oorlog had hij al een paar stukjes land van zijn vader overgenomen waarop tarwe en aardappelen werden verbouwd. Ook werd er een of twee keer per jaar een varken geslacht van twee- à driehonderd pond.

Toen hij na de oorlog wat beter in zijn geld kwam te zitten, was het mijn vaders eerste wens om wat meer vee te gaan houden.

Het is begonnen met een koe en langzamerhand werd het een stal vol koeien. Die beesten hadden ook voedsel en onderdak nodig, zodat er (wei)land gekocht moest worden en een schuur bijgebouwd. Verder was het woonhuis nogal verouderd. Er is onder meer een geheel nieuw dak opgezet.

Ondertussen was het steeds drukker geworden. Aanvankelijk konden wij als oudste jongens in onze vrije uren nog wel eens een handje toesteken, maar op den duur was dat niet meer vol te houden. Toen mijn broer Wim omstreeks 1948 van school kwam en wel genegen was om bij zijn vader in de zaak te komen, kon hij direct aan de slag. Tot ongeveer 1964, het jaar waarin vader overleden is, hebben ze de vodden- en metaalhandel samen gedaan. Later kwam daar ook nog broer Rinus bij, die woonde op Groot Abeele 12. Rinus werkte voornamelijk in de agrarische tak van het bedrijf. Hij heeft het later ook overgenomen en zelfstandig voortgezet. Wim Kaljouw heeft de vodden- en metaalhandel in 1964 voortgezet en is tot op heden eigenaar.

Toen na het overlijden van vader de inventaris opgemaakt werd, bleek er geen geld van betekenis te zijn. De taxatiewaarde van de gebouwen, landerijen en veestapel leverde evenwel nog een aardig kapitaaltje op.

Er kan dan ook wel worden vastgesteld dat vader veel voorspoed gehad heeft. Hij heeft de tijd ook wel meegehad, al heeft hij er hard voor moeten werken. Dagen van 's morgens zeven tot 's avonds negen uur waren geen uitzondering. Maar hij heeft ook tegenslagen gehad: op 42-jarige leeftijd overleed zijn vrouw, vele jaren bleef hij weduwnaar met vrijwel geen

huishoudelijke hulp en bovendien hebben hij en zijn kinderen vier bange oorlogsjaren meegemaakt.

De derde generatie

Wim Kaljouw heeft, zoals gezegd, de vodenzaak overgenomen en is – zoals zo vaak gebeurt bij een overname – al vrij spoedig begonnen met een grootscheepse reorganisatie. Hij was er ook wel min of meer toe genoodzaakt. De hoge prijzen voor vodden en metalen behoorden al lang tot het verleden. De prijzen waren uiterst laag. Vodden en oud ijzer waren bijna niets meer waard.

De prijs van oud papier en karton was ook niet geweldig, maar daar zag hij meer geluk in.

Het moest wel grootscheeps aangepakt worden, want zoals voorheen met paard en wagen de huizen langs kon niet meer. Om te beginnen moest er een tweedehands vrachtauto komen (een kleintje) waarmee sneller gewerkt kon worden. Ook werd er een voor die tijd hypermoderne papierpers aangeschaft van om en nabij de tweehonderdduizend gulden. Later kwam er ook nog een containerwagen bij met de nodige containers, waardoor het laden en lossen veel sneller ging.

Om efficiënt te kunnen werken werd er door de firma Ruissen een geheel nieuw bedrijfspand bijgebouwd, waarin de papierpers geïnstalleerd werd en de boel gesorteerd kon worden. De wijze van werken veranderde zodoende ingrijpend en in het vervolg zou er voornamelijk oud papier en karton opgekocht worden. Vodden en metalen werden nog wel gekocht, maar alleen als ze werden aangeleverd. Of het moest een grote partij zijn, dan werd het nog opgehaald.

De vraag naar oud papier bleef vrij goed. Door de enorme toename van dagbladen en allerlei andere lectuur was er steeds meer nieuw papier nodig. Er waren geen bomen voor aan te slepen en bovendien was hout toen ook al duur, zodat het aantrekkelijk werd om van oud papier nieuw te maken. De prijs van oud papier kon soms aardig naar boven schieten (10 cent per kilogram), al duurde dat meestal niet lang. Die tijdelijk hoge papierprijzen waren voor veel mensen een stimulans om het oud papier te sparen en aan Kaljouw te verkopen. Als de prijs enige tijd later weer naar een dieptepunt zakte, was het voor particulieren niet meer interessant, maar voor verenigingen wel, als ze tenminste een grote partij konden aanbieden. Bijkomstig voordeel was dat de mensen gewend waren geraakt om oud papier op te sparen en het daarom makkelijk aan verenigingen of zendingscommissies meegaven. Maar toen de prijzen nog verder zakten, was het voor de verenigingen ook niet meer lonend.

Omdat gemeentebesturen er steeds meer toe overgingen om subsidies of garantieprijzen beschikbaar te stellen, bleef de aanvoer van oud papier evenwel stabiel. Sterker nog, de toestroom werd groter, waardoor er ondanks de wisselende prijzen en winstmarges een goede boterham mee kon worden verdiend.

Uitbreiding

Doordat de aanvoer van oud papier steeds maar toenam, groeide het bedrijf na een aantal jaren weer uit zijn jasje en moest er, om meer opslagruimte en ruimte voor het wagenpark te krijgen, een grote stalen loods worden gebouwd. Ook 'breide' Wim zelf een stukje aan een bestaande loods

door eerst van balen papier een hoge stapel te maken, vervolgens deze af te dekken met grote zeilen en dan van binnenuit, stukje voor stukje (ongezien) een nieuwe loods te maken.

Als de afzet van oud papier erg stagneerde, kon hij op het buitenterrein ook nog stapels papier zetten die uiteraard ook

waren hielpen die vaak een handje in hun vrije tijd, maar nadat die ook de deur uit waren gegaan was Wim wel genoodzaakt ander personeel aan te trekken. Doordat later zijn jongste zoon in het bedrijf is gekomen en ook een schoonzoon de geleerden kwam versterken, is het een echt familiebedrijf geworden.

afgedekt werden en dan stonden te wachten op betere tijden.

Het papier wordt meestal met grote trucks naar een groothandel in het noorden van het land getransporteerd. Het kost wel enige chauffeurskunst om met zo'n lang voertuig bij de papierloods te komen en naar de weg terug te rijden. Daarvoor moeten enkele vrij scherpe bochten genomen worden, maar het geeft zelden aanrijdingen of andere problemen.

Het personeel was ondertussen ook uitgebreid met enkele medewerkers. Toen er nog enkele van de grotere kinderen thuis

Het bedrijf, Grote Abeele 2, Oost-Souburg, anno 1997 (foto Leo Hollestelle)

Thans werken er vier vaste medewerkers in het bedrijf: Wim Kaljouw (eigenaar), zoon André, schoonzoon Lou, Johan de Bruin en soms nog enkele losse krachten. Vrijwel alle steden en dorpen op Walcheren worden weer afgereden voor het ophalen van oud-papiercontainers, net als tachtig jaar geleden. Het verschil is wel dat het niet meer met een hondenkar gebeurt, maar met een comfortabele en veel snellere containerwagen. Daarbij wordt er ook

nog oud papier opgehaald in een deel van Zuid-Beveland en soms ook in noorderlijker streken.

Vodden hebben allang geen waarde meer. Oude metalen worden nog wel gekocht en liggen in een hoekje van de papierloods te wachten tot de prijs een beetje gunstig is en het de moeite loont ze weg te brengen.

Als we terugkijken op die honderd jaar, kan vastgesteld worden dat het bedrijf behoorlijk gegroeid en met de tijd meegegaan is. Ook dat, als er niet op tijd overgeschakeld was naar het oud papier, er al lang geen bestaansmogelijkheden meer zouden zijn geweest.

Thans mag het honderdjarig bestaan gevierd worden. Een bijzonder jubileum, wat niet zo vaak voorkomt. Vele andere bedrijven zijn al lang beëindigd of failliet gegaan. Van de straathandel is nagenoeg niets meer over. Opmerkelijk in dit verband is dat grootmoeder Kaljouw op haar sterfbed gezegd heeft dat haar zoon Jan gezegend zou worden, omdat hij de enige zoon was die het bedrijfje over wilde nemen. Die zegen is klaarblijkelijk ook overgegaan op haar kleinzoon.

De toekomst

Hoe de toekomst eruit zal zien, weten we niet. Het lijkt overigens niet zo rooskleurig. De gemeente Vlissingen wil al vele jaren dat het bedrijf naar een andere locatie verplaatst wordt, een eenzaam stukje industrieterrein achter de buitenhaven, bij het voormalige woonwagenkamp. Wim Kaljouw denkt daar niet over. Hij is op Abeele geboren en getogen en het is een stuk erfgoed van zijn vaderen. 'En wat gaat dat niet kosten?'

Diverse grondonderzoeken door de

gemeente hebben hem ook niet weg kunnen krijgen, want er heeft nooit iets anders gelegen dan een hoop oud ijzer en een mestput van de buurman.

Het zou heel jammer zijn als zo'n specifiek Abeels bedrijf, waar vier generaties Kaljouw in gewerkt hebben en nog in werken en dat bovendien al honderd jaar bestaat, voor Abeele verloren zou gaan. Niet iedereen denkt er overigens zo over.

In 1998 hoopt Wim het wat kalmer aan te gaan doen. Hij heeft er dan inmiddels zo'n vijftig dienstjaren opzitten. Of dat zal lukken? De jongere generatie (André en Lou) heeft ook zo zijn gedachten. 'Investeren moet je doen als je jong bent.' Maar op Abeele is uitbreiden niet meer mogelijk, daar zal de gemeente niet aan meewerken. In het verleden had Abeele nog een aannemersbedrijf (De Grave en Haeck), een smid (Boone) en een wagenmaker (Davidse). Het heeft ook nog een kasteel, een kapel en maar liefst drie herbergen gehad. Een niet onaanzienlijk buurtschap dus. Maar de tijden veranderen nu eenmaal.

Ook voor de handel ziet het er niet rooskleurig uit. De oud-papierprijs is naar het nulpunt gezakt en alles draait weer op subsidie. Het Openbaar Lichaam Afvalstoffenverwijdering Midden- en Noord-Zee-land (OLAZ) bepaalt nu zelf de papierprijs. Kaljouw krijgt van de OLAZ een vast bedrag per ton. Weinig risico, maar voor een ambitieus zakenman geen ideale situatie. Ze kunnen je maken en breken (en laten verhuizen). Hopelijk breken er weer betere tijden aan.

Er zijn trouwens ook nog enkele lichtpuntjes. Oud papier zal er wel blijven komen en de subsidies zullen wel blijven vloeien,

anders gaat het de gemeente nog meer geld kosten.

Er is ook een nieuwe naam voor het bedrijf. Officieel heet het bedrijf nu: 'Kaljouw Recycling'. Een deftige naam, die wel nooit zal inburgeren, evenmin als de naam The Greenery voor de fruitveiling.

Tot besluit wil ik het bedrijf nog feliciteren met het honderdjarig jubileum en de jongere generatie veel succes toewensen voor de toekomst.

J. Kaljouw

Ijskelders en ijsfabrieken in Middelburg

Tegenwoordig heeft vrijwel iedereen een koelkast. Toch dateert de grote opkomst van zo'n 'frigidaire' pas van de jaren vijftig en zestig. Fabrieken en middenstands-zaken konden reeds vanaf de jaren twintig van deze eeuw op grote schaal gebruik maken van koelmachines door de introductie van de elektriciteit. Vóór die tijd was natuurlijk de aangewezen manier om producten koel te bewaren. Daarom verzamelde men in de winter zoveel mogelijk natuurlijk uit grachten, watergangen en dergelijke. Ook werd ijs geïmporteerd uit Noorwegen en Denemarken om het in de zomer te kunnen gebruiken voor bijvoorbeeld de koeling van wijn of andere dranken of om het bederf van vergankelijke etenswaren zoals vlees, vis en zuivel te vertragen. Dit ijs bewaarde men in een speciale ondergrondse bewaarplaats, de ijskelder. Meestal was dit een overwelfde (koepel of tongewelf) bakstenen kelder, gericht op het koele noorden en omgeven door bomen met een dicht bladerdek om zo min mogelijk blootgesteld te worden aan zonlicht.

Op een tekening uit 1808 in de vierde editie van de *Encyclopaedia Britannica* is goed te zien hoe zo'n ijskelder er vanbinnen uitzag. Bovenin zat een vulopening om het ijs naar binnen te brengen. Het ijs werd gestapeld in een soort trechter. Aan de onderkant hiervan bevond zich een afvoering voor het smeltwater, omdat het ijs zo droog mogelijk moest blijven. Om ervoor te zorgen dat er in de zomer bij het tevoorschijn halen van het ijs zo weinig mogelijk buitenlucht bij de ijsvoorraad kon komen, waren er twee deuren gemaakt waarmee een luchtsluis werd gecreëerd. Als extra maatregel legde men dan vaak stro of ijs voor de deur of het luik naar de eigenlijke kelder.

De eerste ijskelders in Nederland dateren uit de zeventiende eeuw, maar ze werden pas algemeen goed in de achttiende eeuw bij kastelen en buitenplaatsen. In de negentiende eeuw werden ze vooral gebruikt door banketbakkers en vishandlaren. Omstreeks 1920 verloren de meeste ijskelders hun functie door de opkomst van machinale koeling. De laatste keer dat in